

*Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).
Спеціальність – 281.
Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 12.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.12.10>

УДК 614.2:351.77(100):477

Н.С. Носань,

*д. е. н., професор, професор кафедри менеджменту та державної служби,
Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4005-8333>

А. С. Крижановська,

*студент другого (магістерського) рівня кафедри менеджменту та
державної служби,*

Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-8728-0050>

В. В. Тележенко,

*студент другого (магістерського) рівня кафедри менеджменту та
державної служби,*

Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-9167-5954>

**ПРОКУРАТУРА І СУД У СИСТЕМІ ПОДІЛУ ВЛАДИ:
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД
ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ**

N. Nosan,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of
Management and Public Service,*

Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky

A. Kryzhanovska,

Master's student of the Department of Management and Public Service,

Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky

V. Telezhenko,

Master's student of the Department of Management and Public Service,

Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky

**THE PROSECUTOR'S OFFICE AND THE JUDICIARY IN THE SYSTEM
OF SEPARATION OF POWERS: CONSTITUTIONAL AND LEGAL
FOUNDATIONS FOR THE PROTECTION OF CITIZENS' RIGHTS AND
FREEDOMS IN UKRAINE**

У статті здійснено комплексний аналіз конституційно-правових засад діяльності прокуратури та судової гілки влади України у контексті реалізації принципу поділу влади та забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина. Обґрунтовано, що ефективний захист конституційних прав можливий лише за умови належної інституційної взаємодії суду та прокуратури як взаємопов'язаних, але функціонально відокремлених елементів державного механізму. Розкрито особливості правового статусу судової влади як незалежного арбітра та прокуратури як учасника судового процесу, діяльність якого безпосередньо впливає на реалізацію права на справедливий суд. Проаналізовано проблеми практичної взаємодії цих інституцій, зокрема ризики порушення прав людини внаслідок дисбалансу між прокурорськими повноваженнями та судовим контролем. Акцентовано увагу на значенні інституту судового контролю як гарантії дотримання конституційних прав на стадії досудового розслідування. З

урахуванням практики Європейського суду з прав людини обґрунтовано необхідність удосконалення механізму стримувань і противаг у діяльності суду та прокуратури в сучасних умовах розвитку України.

The article presents an in-depth and comprehensive analysis of the constitutional and legal foundations of the activities of the prosecutor's office and the judiciary of Ukraine within the framework of the principle of separation of powers and the system of protection of human and civil rights and freedoms. The relevance of the study is determined by the ongoing transformation of the institutional status of the prosecutor's office, the strengthening of judicial independence, and the growing importance of effective judicial control under conditions of European integration, martial law, and increased societal demand for justice. The research substantiates that the effective protection of constitutional rights cannot be ensured through the isolated functioning of individual state institutions but requires a balanced and coordinated interaction between the prosecutor's office and the judiciary as functionally distinct yet interdependent elements of the constitutional mechanism. The judiciary is analyzed as an independent and impartial arbiter vested with exclusive authority to administer justice and provide final legal assessment, while the prosecutor's office is examined as a procedural actor whose activities significantly influence the scope and quality of judicial protection of human rights, particularly during the pre-trial investigation stage. Special attention is devoted to identifying practical problems in court-prosecutor interaction, including risks of excessive prosecutorial influence, formalization of judicial control, and violations of the principles of equality of arms and fair trial. The article emphasizes the decisive role of judicial control as a safeguard against arbitrary interference by public authorities and as a key instrument for preventing abuses of prosecutorial powers. It is demonstrated that deficiencies in prosecutorial practice, such as procedural violations and inadequate observance of defense rights, directly undermine the effectiveness of judicial protection and public trust in the justice system. Drawing on the case law

of the European Court of Human Rights and contemporary European legal standards, the article argues that the real, not merely declarative, functioning of checks and balances between the judiciary and the prosecutor's office is a fundamental prerequisite for the rule of law. The study concludes that further improvement of the constitutional and legal framework governing the interaction of these institutions is essential for strengthening human rights protection, maintaining institutional balance, and ensuring the sustainable development of Ukraine as a democratic state governed by the rule of law.

Ключові слова: *прокуратура, судова влада, поділ влади, захист прав і свобод, верховенство права, судовий контроль, конституційні гарантії.*

Keywords: *prosecutor's office, judiciary, separation of powers, protection of human rights, rule of law, judicial control, constitutional guarantees.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Утвердження в Україні принципу верховенства права та реального захисту прав і свобод людини безпосередньо пов'язане з ефективністю функціонування механізму поділу державної влади, у межах якого судова гілка влади та прокуратура відіграють ключову, але різну за змістом і правовою природою роль. Конституційне закріплення незалежності суду та трансформація статусу прокуратури в умовах європейської інтеграції зумовили суттєві зміни в їхніх повноваженнях, формах взаємодії та відповідальності за забезпечення прав людини. Водночас практика правозастосування свідчить, що саме на стику діяльності прокуратури і суду найчастіше виникають ризики порушення конституційних прав громадян, зокрема права на справедливий суд, права на захист, свободу та особисту недоторканність, а також принципу змагальності сторін.

Актуальність дослідження посилюється тим, що в сучасних умовах воєнного стану, інституційної нестабільності та підвищеного суспільного

запиту на справедливість питання балансу між прокурорськими повноваженнями та судовим контролем набуває особливого значення. Водночас у науковій доктрині переважає фрагментарний підхід до аналізу ролі прокуратури й судової влади, що зводиться або до ізольованого дослідження статусу прокуратури, або до загальнотеоретичного аналізу судової гілки влади без належного урахування їхньої взаємодії як складових єдиного конституційного механізму захисту прав і свобод. Недостатньо дослідженими залишаються питання функціональної взаємозалежності прокуратури та суду в системі стримувань і противаг, впливу якості прокурорської діяльності на ефективність судового захисту прав людини, а також ризиків порушення принципу поділу влади в разі дисбалансу між процесуальними повноваженнями сторони обвинувачення та судовим контролем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика місця та ролі прокуратури в системі органів державної влади, а також конституційно-правових засад функціонування судової гілки влади неодноразово ставала предметом наукових досліджень українських і зарубіжних учених. У наукових працях [1-3] значна увага приділяється реформуванню прокуратури, її конституційному статусу, функціям публічного обвинувачення та представництва інтересів держави, а також питанням незалежності судової влади, гарантіям суддівської незалежності та реалізації права на справедливий суд. Окремі дослідження [4-6] зосереджені на аналізі принципу поділу влади, механізму стримувань і противаг та ролі суду як ключового гаранта прав і свобод людини.

Разом із тим, попри наявність значного масиву наукових публікацій, у більшості з них прокуратура та судова влада розглядаються автономно, без комплексного аналізу їхньої взаємодії у процесі реалізації та захисту конституційних прав громадян. Недостатньо висвітленими залишаються питання практичного впливу прокурорського нагляду та процесуального керівництва на забезпечення судової незалежності, а також роль судового

контролю як інструменту обмеження можливих зловживань з боку органів обвинувачення. У сучасних дослідженнях також бракує системного аналізу взаємодії цих інституцій крізь призму європейських стандартів прав людини та практики Європейського суду з прав людини, що зумовлює потребу у подальшому розвитку доктринальних підходів до зазначеної проблематики.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексний аналіз конституційно-правових засад діяльності прокуратури та судової гілки влади України у системі поділу влади з метою з'ясування їхньої ролі, функціонального призначення та взаємодії у механізмі захисту конституційних прав і свобод громадян, а також визначення ключових проблем і ризиків порушення балансу між цими інституціями в сучасних умовах розвитку української держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Функціонування демократичної правової держави неможливе без чіткого дотримання принципу поділу влади, який виступає фундаментальною конституційною гарантією запобігання узурпації державної влади та передумовою ефективного захисту прав і свобод людини і громадянина. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження ролі судової гілки влади та прокуратури як інституцій, діяльність яких безпосередньо пов'язана з реалізацією конституційних прав, забезпеченням законності та утвердженням верховенства права в Україні. Водночас специфіка їхнього правового статусу, функціонального призначення та форм взаємодії зумовлює необхідність комплексного аналізу зазначених інститутів саме крізь призму їхнього місця у системі поділу влади.

Судова влада в Україні відповідно до Конституції є самостійною та незалежною гілкою державної влади, основним призначенням якої є здійснення правосуддя [7]. Саме суд наділений виключними повноваженнями щодо остаточного вирішення правових спорів, притягнення осіб до юридичної відповідальності та захисту порушених прав і свобод. Судове рішення, ухвалене іменем України, має обов'язковий характер, що

надає судовій владі особливого статусу в системі державного управління та визначає її ключову роль у механізмі конституційних гарантій прав людини. Незалежність суду при здійсненні правосуддя розглядається не лише як інституційний принцип, а як необхідна умова справедливого судового розгляду та довіри суспільства до держави.

Прокуратура України, своєю чергою, займає особливе місце у системі органів державної влади, оскільки не належить безпосередньо до жодної з гілок влади, проте здійснює функції, які тісно пов'язані як із судовою діяльністю, так і з діяльністю органів виконавчої влади [8]. Конституційна модель прокуратури, сформована внаслідок реформування, орієнтована на звуження її повноважень до функцій публічного обвинувачення, процесуального керівництва досудовим розслідуванням та представництва інтересів держави в суді у виключних випадках. Така трансформація зумовлена прагненням привести національну модель прокуратури у відповідність до європейських стандартів та уникнути надмірної концентрації владних повноважень в одному органі.

Теоретичний аналіз свідчить, що судова влада та прокуратура, попри відмінність у конституційному статусі, виконують взаємодоповнювальні функції у процесі захисту прав і свобод громадян. Прокуратура, здійснюючи процесуальне керівництво та підтримуючи публічне обвинувачення, формує доказову базу та визначає межі кримінального переслідування, тоді як суд забезпечує неупереджену оцінку доказів, дотримання процесуальних гарантій та прийняття остаточного рішення. Саме у цій взаємодії реалізується принцип змагальності сторін, що є ключовим елементом справедливого судового розгляду [9].

Разом із тим, практична реалізація зазначеної моделі нерідко супроводжується проблемами, які негативно впливають на стан захисту конституційних прав громадян. Зокрема, надмірна процесуальна активність сторони обвинувачення за відсутності ефективного судового контролю може призводити до порушення права на свободу та особисту недоторканність,

затягування строків досудового розслідування, необґрунтованого застосування запобіжних заходів. У таких умовах суд покликаний виконувати функцію стримування можливих зловживань з боку органів прокуратури, забезпечуючи баланс між інтересами держави та правами особи.

Важливо наголосити, що ефективність судового захисту прав людини значною мірою залежить від якості діяльності прокуратури на досудових стадіях кримінального провадження. Недотримання вимог законності під час збирання доказів, порушення права на захист або принципу рівності сторін у подальшому зумовлює необхідність судового втручання, визнання доказів недопустимими та скасування процесуальних рішень. Таким чином, прокуратура опосередковано впливає на реалізацію судової функції, а її діяльність має бути підпорядкована не лише інтересам кримінального переслідування, а й завданню забезпечення прав і свобод людини [10].

Особливу роль у взаємодії прокуратури та суду відіграє інститут судового контролю, який виступає важливою гарантією дотримання конституційних прав на стадії досудового розслідування. Розгляд слідчими суддями клопотань органів досудового розслідування та прокуратури щодо застосування запобіжних заходів, проведення обшуків, тимчасового доступу до речей і документів дозволяє мінімізувати ризики свавільного втручання держави у сферу приватного життя особи. У цьому аспекті судова влада реалізує не лише функцію правосуддя, а й правозахисну функцію, спрямовану на попередження порушень прав людини [11].

Водночас практика свідчить, що формальний підхід до здійснення судового контролю нівелює його гарантійний потенціал. У разі автоматичного задоволення клопотань сторони обвинувачення суд втрачає роль незалежного арбітра та перетворюється на інструмент легітимації прокурорських рішень. Це, у свою чергу, підриває довіру до судової влади та суперечить принципу поділу влади, який передбачає не формальну, а реальну систему стримувань і противаг.

Значущим чинником у контексті аналізу судово-прокурорської взаємодії є також практика Європейського суду з прав людини, яка неодноразово звертала увагу на необхідність ефективного судового контролю за діяльністю органів обвинувачення та дотримання процесуального балансу між сторонами. У рішеннях ЄСПЛ наголошується, що прокуратура, діючи як сторона у кримінальному провадженні, не може поєднувати функції обвинувачення та нагляду за законністю судового процесу, оскільки це створює загрозу порушення принципу рівності сторін та справедливого судового розгляду.

У сучасних умовах розвитку України, зокрема в умовах воєнного стану, взаємодія суду та прокуратури набуває додаткового виміру. З одного боку, держава змушена реагувати на підвищені загрози національній безпеці, з іншого — не може допустити звуження змісту та обсягу конституційних прав і свобод поза межами, визначеними Основним Законом. Саме судова влада у поєднанні з відповідальною діяльністю прокуратури покликана забезпечити дотримання цього балансу, не допускаючи використання надзвичайних обставин як підстави для системних порушень прав людини [11].

Отже, аналіз конституційно-правових засад діяльності прокуратури та судової гілки влади свідчить, що ефективний захист прав і свобод громадян можливий лише за умови належної взаємодії цих інституцій у межах принципу поділу влади. Суд, зберігаючи незалежність та неупередженість, повинен здійснювати реальний контроль за діяльністю органів обвинувачення, тоді як прокуратура має орієнтувати свою діяльність не лише на досягнення обвинувального результату, а й на забезпечення законності та дотримання прав людини. Саме така модель взаємодії відповідає конституційним засадам правової держави та є необхідною умовою утвердження довіри суспільства до системи правосуддя в Україні.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.
Проведений аналіз засвідчує, що прокуратура та судова гілка влади займають

ключове місце у конституційному механізмі захисту прав і свобод громадян України, функціонуючи як взаємопов'язані, але інституційно відокремлені елементи системи поділу влади. Їхня діяльність має різну правову природу та функціональне призначення, однак саме у процесі взаємодії цих інституцій відбувається практична реалізація принципів верховенства права, законності та справедливого судового розгляду. Судова влада, здійснюючи правосуддя, виступає остаточним арбітром у справах про захист прав людини, тоді як прокуратура забезпечує ініціювання та підтримання правового процесу в інтересах держави і суспільства, одночасно несучи відповідальність за дотримання конституційних гарантій прав особи.

Дослідження підтверджує, що ефективність судового захисту прав і свобод значною мірою залежить від якості та правової добросовісності діяльності органів прокуратури, зокрема на стадії досудового розслідування. Водночас саме судовий контроль є ключовим інструментом стримування можливих зловживань з боку сторони обвинувачення та запобігання порушенням конституційних прав громадян. Порушення балансу між процесуальними повноваженнями прокуратури та незалежністю суду створює загрози як для прав людини, так і для стабільності всієї системи поділу влади, що особливо небезпечно в умовах підвищених безпекових викликів та суспільної напруги.

Обґрунтовано, що формальне розуміння взаємодії суду і прокуратури є неприйнятним у сучасних умовах розвитку правової держави. Лише реальне, а не декларативне функціонування механізму стримувань і противаг, у межах якого суд здійснює ефективний контроль за діяльністю органів обвинувачення, а прокуратура орієнтує свою діяльність на забезпечення прав і свобод людини, може гарантувати довіру суспільства до системи правосуддя. У цьому контексті особливої ваги набуває імплементація європейських стандартів прав людини та практики Європейського суду з прав людини у національну правозастосовну практику.

Отже, удосконалення конституційно-правових засад взаємодії прокуратури та судової влади має розглядатися як один із пріоритетних напрямів подальшого розвитку правової системи України. Забезпечення належного балансу між повноваженнями цих інституцій є необхідною умовою не лише ефективного захисту прав і свобод громадян, а й утвердження принципу поділу влади як фундаментальної основи демократичної держави.

Література

1. Бакаянова Н.М., Свида О.Г. Перспективи розвитку прокуратури України у світлі законодавчих змін. *Право України*. 2019. № 11. С. 316–333. URL:https://www.researchgate.net/publication/338189775_Perspektivi_rozvitku_prokuraturi_Ukraini_u_svitli_zakonodavcih_zmin (дата звернення: 20 жовтня 2025 р.)
2. Амелін О.Ю. Реалізація функцій прокуратури як елемент механізму забезпечення національної безпеки України. *Правова держава*. 2024. № 55. С. 20–28. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/311949/304489> (дата звернення: 20 жовтня 2025 р.).
3. Стефанчук М.М. Діяльність прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді: проблеми теорії та практики: монографія. Київ: Ін Юре. 2016. 500 с.
4. Афанасенко С.І. Конституційні гарантії прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 3. С. 3-5. URL: https://www.researchgate.net/publication/339891454_KONSTITUCIJNI_GARANTII_PRAV_I_SVOBOD_LUDINI_TA_GROMADANINA_V_UKRAINI (дата звернення: 10 листопада 2025 р.)
5. Андрійко О.Ф. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод громадян в Україні: теорія і практика. *Альманах права*. 2021. Вип. 8. С. 23–26.
6. Іванків І. Права людства: монографія. Київ: Ваіте. 2020. 158 с.

7. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20 листопада 2025 р.).

8. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 20 листопада 2025 р.).

9. Голодник Ю. А. Механізм забезпечення захисту прав і свобод громадян в діяльності органів державної влади. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. № 78. ч. 2. С. 32-38. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.4>.

10. Бережна К. В., Ігнатенко Є.О. Механізм захисту прав людини у ЄСПЛ: договірно-правові засади, передумови формування, сучасний стан та перспективи. *Право і суспільство*. 2022. № 6. С. 289–293. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.6.43>.

11. Великодний Д.В. Взаємодія органів прокуратури та координаційна діяльність прокуратури як об'єкти адміністративно-правових досліджень. *Legal position*. 2024. № 2. С. 73–77. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/6776> (дата звернення: 01 грудня 2025 р.).

References

1. Bakayanova, N.M. and Svyda, O.H. (2019), “Prospects for the development of the Prosecutor’s Office of Ukraine in the light of legislative changes”, *Law of Ukraine*, Vol. 11, pp. 316–333, available at: https://www.researchgate.net/publication/338189775_Perspektivi_rozvitku_prokuraturi_Ukraini_u_svitli_zakonodavcih_zmin (Accessed: 20 October 2025).

2. Amelin, O.Yu. (2024), “Implementation of the functions of the prosecutor’s office as an element of the mechanism for ensuring national security of Ukraine”, *The Rule of Law*, Vol. 55, pp. 20–28, available at: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/311949/304489> (Accessed: 20 October 2025).

3. Stefanchuk, M.M. (2016), *Diial'nist' prokuratury schodo predstavnytstva interesiv hromadianyna abo derzhavy v sudi: problemy teorii ta praktyky* [Activities of the Prosecutor’s Office in representing the interests of a citizen or the state in court: problems of theory and practice], In Yure, Kyiv, Ukraine.

4. Afanasenko, S.I. (2019), “Constitutional guarantees of human and civil rights and freedoms in Ukraine”, *South Ukrainian Law Journal*, Vol. 3, pp. 3–5, available at: https://www.researchgate.net/publication/339891454_KONSTITUCIJNI_GARAN_TII_PRAV_I_SVOBOD_LUDINI_TA_GROMADANINA_V_UKRAINI (Accessed: 10 November 2025).
5. Andriiko, O.F. (2021), “Administrative and legal provision of citizens’ rights and freedoms in Ukraine: theory and practice”, *Almanac of Law*, vol. 8, pp. 23–26.
6. Ivankiv, I. (2020), *Prava liudstva* [Humanity Rights], Vaite, Kyiv, Ukraine.
7. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), “The Constitution of Ukraine: Law of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (Accessed: 20 November 2025).
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), Law of Ukraine “On the Prosecutor’s Office”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (Accessed: 20 November 2025).
9. Holodnyk, Yu.A. (2023), “The mechanism for ensuring the protection of citizens rights and freedoms in the activities of public authorities”, *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, Vol. 78, no. 2, pp. 32–38, <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.4/>
10. Berezhna, K.V. and Ihnatenko, Ye.O. (2022), “The mechanism of human rights protection in the European Court of Human Rights: treaty and legal foundations, prerequisites for formation, current state and prospects”, *Law and Society*, Vol. 6, pp. 289–293, <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.6.43>.
11. Velykodnyi, D.V. (2024), “Interaction of prosecutor’s offices and coordination activities of the prosecutor’s office as objects of administrative and legal research”, *Legal Position*, Vol. 2, pp. 73–77, available at: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/6776> (Accessed: 1 December 2025).

Стаття надійшла до редакції 14.12.2025 р.